

Vaqif Nəsimi
Sarıhüseynoğlu

Həmin səfər on beşinci illərin əvvəlində baş tutub. Bir təriqətin dərvişi kimi yollar yormuş dövrün məşhur bir şeirinin nəhayət ürəyini qova döndərmiş Vətən həsrəti üzünü ata ocağı, ana qucağı doğma Şamaxıya çevirmişdi.

Həmin səfərin sarvanısa günü-müzün tanınmış yazıçılarından Hüseynbala Mirələmov olmuşdu.

Yeni söhbətimiz Hüseynbala Mirələmovun böyük hürufi şair İmaməddin Nəsiminin son səfərinə həsr olunmuş povestindən gədir.

Nəsimi hər beytinə hürufi təriqətinin "Vəhdəti-vücudu" qarışmış yaradıcılığı hər Nəsimisevərimizin ürəyinə öz rişəsini atıb. Yəni hərəsinin öz Nəsimisinə çevirib.

Zaman-zaman onlar da öz peşələrinə uyğun şəkildə böyük ədibə öz məhəbbətlərini əsərləriylə ifadə etmişlər. Nəsimi çoxdandı öz heykəliylə Bakımızın daş vətəndaşına çevrilib. Nəsimiyə həsr olunmuş şeirlər, poemalar, portretlər bir məhəbbətin atəşfəşanlılığına çevrilib.

Özünə cahanı sığışdırıb, ona sığışmayan bir filosof-şəri haqqında əsər yazmaq özü də böyük məsuliyyət tələb edir. Nəsimi o əsərlərdən içinə təriqəti qarışmış yaradıcılığı ilə boy göstərməli idi. Hüseynbala Mirələmov həmin məsuliyyəti hiss edib, həmin səfərə sarvanlıq etməmişdən Nəsimi əsrinə, onun inci deryasına baş vurmağa çalışmışdı.

Bu baxımdan

müəllifin povestinə yazdığı "İki cahan günəşi" müqəddəməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Həmin yazı Hüseynbala Mirələmovun Nəsimi yaradıcılığına doğru yollarının mənzərəsinə çevrilir.

Müəllifin sadəlovh bir etirafı bu günün Nəsimini təriqəti vəhdətinə hələlik dərk edə bilməyən oxucular üçün də maraqlı ola bilər. Nəsimi yaradıcılığı ilə yeniyetmə yaşlarında tanış olan, ilk dəfə onu lirik şair kimi sevmə müəllif sonralar bir gəvvas kimi onun inci deryasına baş vurmağı olmur. Həmin baş vurmalarına səbəbsə onu illərlə düşündürən bir beytin mənə

çalarını necə var elə anlamaq istəyi olmuşdu:

**Məndə siğar iki cahan,
Mən bu cahana çığmam.**

"Ömrümün müxtəlif məqamlarında həmin qəzəli təkrar-təkrar oxudum, məqsədim seirin ruhunu duymaq, onları anlamaq idi.

Və iki dəfə başa düşdüm ki, bu qəzəli on dörd yaşında oxuyan Hüseynbala ilə bugünkü Hüseynbala arasında çox böyük təvafüt var.

Əminəm ki, bu başqa oxuculara da qənaətdir".

"Son səfər" povestinin

(Əlbəttə Hüseynbala Mirələmovun yaradıcı bələdçiliyi ilə) ən böyük məziyyəti Nəsiminin Şirvana - Azərbaycanı bütün varlığı ilə bağlılığının təsviri və tərənnümüdür. Povest rəmzi şəkildə məktəbi ordusunun önünü gətirir, sərkərdələrinə çevirir.

Akademik Nizami Cəfərov əsərə yazdığı müqəddəmədə həmin qayıdığı həm də nəsrimizə yeni bir töhvə kimi qiymətləndirir:

"Çoxdandır ki, Nəsimi haqqında diqqəti cəlb edən bir əsər yazılmırdı. Və görkəmli yazıçı Hüseynbala Mirələmovun "Son səfər" povesti, fikrimcə həmin boşluğu müəyyən qədər aradan qaldırmış oldu. Yalnız ona görə yox ki, dahi şəxsiyyət ədəbiyyatda bir daha yad edildiyə, daha çox ona görə ki, Nəsimiyə tamamilə yeni ideya, - estetik mövqədən baxmaq təşəbbüsü özünü göstərdi".

Povestə qələminə (şəleyini də demək olar) ələ almamışdan Hüseynbala Mirələmov bir tək Nəsimi yaradıcılığına yenidən baş vurub öz Nəsimi dünyasını genişləndirmək istəməmişdi. O Nəsimi dövrünü, "düşüb" onun ab-havasını almağa da çalışmışdı.

Tarixi əsərlərdə dövrün kalaritini onun bədii butası, bəzəyi hesab etmək olur.

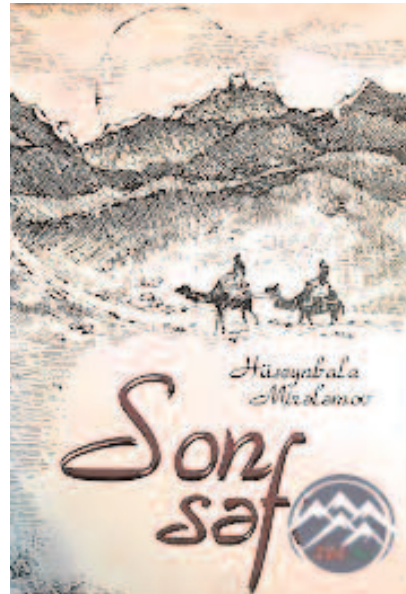
Əvvəldən axırına kimi povestdə həmin əsas bədii amil müşahidə olunur.

Qara Yusifin əlinin qandallarını açıb azadlığa buraxmaq əslində Misir Əmiri Məmluk Sultan əslində həm də öz siyasi gedişini edir. Əmir Teymurun ölümü sonrası zəifləmiş qüvvələr üzərində onların qəzəbinə gəlmiş güclü bir adamı göndərir.

Misir Sultanı ilə Qara Yusifin dialoqunda həmin dövrün danışmaq tərzini müəllif tərəfindən olduqca

məhərdə verilmişdi. Qara Yusif taxtı-tacına sahib olmağa vurğulayan Məmluk ona qarşısındakı çətinlikləri də xatırladır. Göz-gözə danışılarda sözlərin bəzilərinin gözlərdən oxunduğunu hər ikisinin yaxşı başa düşdükələrindən Məmluk həmin fikrini gizli saxlamır:

"-Bəs Teymurilər, Cəlalilər? Sən hələ ki, təksən onlarınsa Təbrizdə hazır vəziyyətdə dayanmış böyük orduları var".

Qara Yisif də Məmlukun Teymuru əvəz edəcək qüvvələrdən can qurtarmaq istədiyini yaxşı başa düşür. Qarşısındakının sonra da arxasında durması üçün siyasi gedişini edir.

"-Sultan həzrətləri, əgər başda ağır, qolda güc, Ürəklərdə tər pər varsa, ordu da olacaq, zəfər də. Sağ olun! Bir gün sizi qonaq çağırıram, yaqin ki, gələrsiniz".

Həmin mükaməli həmin əsərlərin siyasi şərənc oyununa bən-zətmək olar.

Əsərdə Nəsiminin son səfərə vətən cazibəsi ilə yanaşı bir məhəbbət paraleli də verilir. Şairin içinə əqidəsi qarışmış şeirlərini bəlkə də hər zaman körükləyib atəşləndirmiş Hüsniyyə məhəbbəti.

Əsərə məqəddəməsində

Nizami Cəfərov da həmin cazivədən söz açır. (Seyid Əli, - Nəsimi, hələ mədrəsə də oxuyarkən Hüsniyyə eşiqinə tutuşur, həmin dövrdə qaşlar, gözlər vasitəsilə öz ilk məhəbbət dərşini də keçir. Həmin təlimin ilahi əliffləri, beytləri də hər ikisinin ürəyinə nəqş olunur. Cümlə ilk məhəbbətlər kimi Hüsniyyə zorla ərə verildikdən sonra onun ilk məhəbbəti də hicranına uğrayır). "Nəsimini Şirva-

na qaytarıb gətirən qüvvələrdən biri də eşq olur.

Və onu göylərdən yerlərə endirən eşq gerçəkliyi povestdə çox önəmlidir ki, şair-mütəfəkkirin haqqındakı ülvə təsəvvürləri zədələmədən məişət münasibətləri prozailiyinə endirilmədən təsvir olunmuşdu.

Müəllifin son səfər adlandırdığı Şirvana Nəsimi qayıdışının özü Azərbaycan oxucusu üçün olduqca yeni və maraqlı bir səhifədir. Həmin səfərə qərar verən böyük Nəsimi onu doğma yurdda böyük bir qaraguruhun dili küfili, əli daşlı gözlədiyini yaxşı başa düşürdü. Onlar arxalarınca qara qüvvələri apara biləcək nüfuzlu şair Bəhlul şair Qulaməli, şair Qaim Şirvani, şair Əhməd Kasivəddin, şair Təcəddin Şirvani, şair Mail Fədai, Molla Rixnəddin Xəlili, Molla Seyid Məhəmməd, dəllək Nəsrəddin Zəhani, falçı Yusif Səbayi lotu İsfəndiyar Qutluqdan ibarət idi.

Həmsi da Rəbiyyə Xatun kimi əllərini "Qurani-Kərimə basıb həmin şəkildə and içmişdi..." İmaməddin Nəsimi adında kaferin ya sürgün, ya da qətl olunduğunu görməyincə onu təqib etməkdən dönməyəcəyəm.

Şirvanda Nəsiminin yeganə güvən yeri, dövrün qaraguruhi fəvqündə duran Şirvanşah İbrahimdi. Onların gövüşü və mükamilələri povest dramatik səhnələrini təşkil edir və mükamilələri povest dramatik səhnələrini təşkil edir.

Və dövrün ictimai-siyasi mənzərəsi

tarixi kolovitlə göz önünə gətirir. Bir tərəfdə söz mühitin əli qələmlə bir sultanı digər yanda, əli qılıncı, dili fərmanlı xaqanı. Həmin dialoqlar onların şəxsiyyətindən aslı olaraq siyasətçilərin üstü pərdəli şərənc oyununa bən-zəmir. Hürufi şairi Nəsiminin əqidəsinə sadıqlığını ondan dönməzliyini bilən Şirvanşah qarşısındakını hörmət və izzətlə qarşılayır, ona nə fərmanın, nə də qılıncın kəsərini hiss elətdirir.

Lakin qaragurah qarşısında Şirvanşah İbrahim şairə rəğbəti belə onun tam əmin-amanlığı demək deyildi. Onlar həm də Şirvanşah İbrahimin özünə qarşı çevrilmişdilər. Nəsiminin Hüsniyyə məhəbbətini də əldə bir başqa dəstə-miz edib məhəllələrdə, məscidlərdə ona lənətlər yağdırırdılar.

Düzdü İbrahimin köməyilə şairə qarşı sui-qəsdin qarşısı alınır, onun Hüsniyyə ilə kəbni

kəsilir. Şah tərəfindən ona mühafizə təşkil olunur. Amma Şirvanşah Həcc ziyarətində olarkən, Şirvanda Nəsimi düşmənləri əvvəl özləri ayağa qalxır sonrada ətraf xanlıqlardakı həmfikirlərini ayağa qaldırırlar. Nəsimini doğma Şirvanından uzaqlaşdırmaq üçün müraciət qəbul edirlər: "Əziz bəradərlərimiz, Şirvanımızın şair, qədxan, mərsiyəxan və meyxanaçıları Şamaxıda üzdəniraq bir şair peyda olub, öz kafir əşəri ilə, müqəddəs dinimizə, Allah və peyğəmvərimizə hədyanlar yazıb, hər yerdə xalqın rifahına rəxnə salır"...

Həmin müraciət sahibləri, onların səsinə Təbrizdən, Ərdəbildən, Zəncandan, qonşu xanlıqlardan səs verməyə gələnlərin qarşısında durmaqdan Nəsimiyə mühafizə təyin olunmuş Müqtədir Oğur belə dura bilmədi.

Beləliklə şairin ömrünün son səfəvi qarşısı vətənə son dəfəvi başa çatdı.

Əsər həzin bir sonluqla tamamlanır.

"1409-cu ilin avqustun 10-da, sübh çağ, o vaxtkı yol-iz hələ aydın görünmür yalnız təşviq səmasında, üfəqün kiçik bir hissəsini ağ bir halə bürüyür, Şamaxının Seyidlər məhəlləsindən ... iki dəfə ağır-ağır uzaqlaşdı".

Onlar Nəsimini vətəndən uzaqlaşdırır...

Məşhəriyə yaxınlaşdırdı.

Bir az donra Şərqi iki cahana sığmayan bir şairi Hələbdə bir məzara sığışdırılacaqdı. Ömrünün son daş kitabəsinə çevrilmiş qəbri üzərinə son misraları həkk olunacaqdı:

**Üzöldük, dönmədik mədanəlikdən,
İlahi böylədi hübbi-səməmi
Kəsafətdən doğub olduq bahəqqə,
Gülüstani-İlahinin Nəsimi...**

P.S. (Pərsəng söz) Ərəb ölkələrinin baş bəlasına çevrilmiş İsrailin xatirinə onun çəkindirir İraq Suriya xarabazarlığına çevrilib.

Görəsən Hələbdə Nəsiminin qəbri dururmu?

Böyük türk şairi (qürbətçilərin ən əzabkeşi) Nazim Hikmət vəsaiti ilə oxutduğu azəri qızı helykəltəraş Münəvvərə belə bir vəsiyyət eləmişdi: qəbrüstü anıtımı yaratmaq istəsən iki nəhəng gözdən ibarət eyle. Elə nəhəng gözlər ki, onlarla İstanbulu görə bilim.

Əgər dağılmışsa bəlkə bizimkilər də qürbətdə Nəsimi gözləri yaratsınlar. Son səfəri sonrası həmişə doğma şirvanını, Azərbaycanı görə bilsin...